

Műhely

IFLA-állásfoglalás a kötelezpéldányokról

<http://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-legal-deposit>

A kötelezpéldányoknak fontos szerepe van a nemzeti írott örökség megőrzésében és elérésében. A kiadók és a könyvtárak közösen munkálkodnak annak érdekében, hogy a kötelezpéldányokra vonatkozó szabályozás világszerte sikeresen működjön, tekintet nélkül arra, hogy milyen formátumról vagy technológiáról van szó.

Háttér-információk

Az UNESCO kötelezpéldány-törvényről szóló útmutatója úgy határozza meg a kötelezpéldányt, mint „*törvénybe foglalt kötelepéldányt, amely előírja, hogy bármely intézmény – legyen az akár üzleti vállalkozás, akár más – és bármely magánszemély, aki több példányban hoz létre akármilyen jellegű dokumentumot, köteles abból egy*

vagy több példányt beszolgáltatni az erre kijelölt nemzeti intézménynek.”

Számos országban van kötelezpéldány-törvény, de a rendszer működhet önkéntes alapon is. Egy megbízható és hatékony kötelezpéldány-rendszerre minden országban szükség volna. A kötelezpéldány-beszolgáltatás akkor a legsikeresebb, ha a kijelölt nemzeti őrzőhelyek (rendszerint könyvtárak) és a beszolgáltatás felelősei (rendszerint a kiadók vagy a szerzők) között szoros az együttműködés.

A kötelezpéldányok beszolgáltatásának előnyei

© Azzal, hogy minden egyes, különféle hordozón publikált nemzeti kiadvány példányai

megbízható őrző intézményhez kerülnek, a kötelezpéldányok lehetővé teszik és biztosítják a nemzet írott örökségének széleskörű gyűjtését.

- 👁 A kötelezpéldányok révén lehetséges a kiadványok széles körű, szabványos katalogizálása és nyilvántartása a könyvtárak, könyvkereskedők, kiadók, tudósok és a nagyközönség javára; az őrző intézmény a kötelezpéldányok által tud nemzeti tájékoztató és információs központként működni, amely elősegíti a nemzeti írott örökség legkülönbözőbb szegmenseinek tanulmányozását és kutatását.
- 👁 A kötelezpéldányok segítik a megőrzést, hozzájárulnak a nemzeti írott örökség hosszú távú fennmaradásához.
- 👁 Végül, a kötelezpéldányok alapvető jelentőségűek az információs szabadság és az informált állampolgárok társadalmának fenntartása szempontjából.

A kötelezpéldányokkal kapcsolatos megfontolások

- 👁 A beszoigáztatandó példányok számát arra a minimális mennyiségre kell korlátozni, amennyi a jelen igényeinek ésszerű kielégítéséhez és a jövőbeni elérés végett szükséges hosszú távú megőrzéshez elegendő. A szabályozást nem szabad arra felhasználni, hogy az ország könyvtárai ingyenes kiadványokhoz jussanak hozzá.
- 👁 A dokumentum beszoigáztatásának és magának a dokumentumnak a költségeit a beszoigáztatónak kell viselnie. Digitális publikációk esetén ebbe beletartoznak azok a szoftverek vagy egyéb, az elérést szolgáló technikai eszközök is, melyek megtekintésükhöz szükségesek. Ezek beszoigáztatását megkönnyítendő esetleg speciális megoldásokra és gyakorlati intézkedésekre is szükség lehet.
- 👁 A beszoigáztatásra a publikálás után mielőbb sort kell keríteni.

👁 Az őrző intézménynek biztosítania kell, hogy a beszoigáztatott dokumentumokról gondoskodjanak, azokat felelős és megbízható módon kezeljék.

👁 Az őrző intézménynek biztosítania kell továbbá a kötelezpéldányok megőrzését. Ebbe beleértendő a szerzői jog által védett dokumentumok másolása vagy átírása, olyan mértékben, ahogy ez a megőrzéshez feltétlenül szükséges. A beszoigáztatott anyagot úgy kell hozzáférhetővé tenni, hogy az ésszerűtlen módon ne sértse a jogtulajdonos érdekeit.

👁 Mivel a kötelezpéldányokról általában a nemzeti törvényhozás dönt, országonként eltér a megoldás. Nagyobb egységességre törekedni (pl. a beszoigáztatandó példányok számát tekintve) nem lehetséges és nem is kívánatos. Azonban egy olyan világban, ahol az információk egyre kevésbé ismernek országhatárokat, fontos alapelv, hogy a kötelezpéldányokat megőrző könyvtárak képesek legyenek a kötelezpéldányokat ugyanúgy hozzáférhetővé tenni, ahogy a többi állományt, továbbá hogy a kiadókat ne tegyék ki értelmetlen igényeknek, és hogy a kiadók a beszoigáztatás követelményeinek egyszerűen és könnyen tudjanak eleget tenni.

A felhasználók által előállított tartalom

Az elektronikus kiadványok egy-egy nemzet írott örökségének jelentős és integráns részét képezik, emiatt be kell vonni őket a kötelezpéldányok beszoigáztatásába, beleértve az internethasználók által létrehozott és megosztott tartalmakat is. A digitális technológiák a gyors adatátvitel révén megkönnyítik a kötelezpéldány-szoigáztatást, és jobban szolgálják a katalogizálást, az indexelést, a rögzítést és a kezelés összetett feladatainak megoldását, továbbá biztosítják a példányok elérését. Ám ahogy az internettel egyre bővül annak a lehetősége mindenki számára, hogy tartalmakat publikáljon online, az ilyen kiadványok

esetében nem lehetséges a teljes körű gyűjtés; ehelyett ezt a követelményt reprezentatív válogatások teljesítenék. A digitális technológia új aggodalmakat is támaszt amiatt, hogy lehetőség van a beszerzett dokumentumok jogszerűtlen megváltoztatására, sokszorosítására és terjesztésére. A kiadóknak és könyvtárosoknak össze kell fogniuk annak biztosítása érdekében,

hogy a beszerzett dokumentumok használóinak és a szerzői jog tulajdonosainak jogos igényei érvényesüljenek ebben a most kialakuló környezetben

(Ford.: Murányi Lajos)

Elfogadta az IFLA elnöksége a 2011. december 7-i ülésén (Hága, Hollandia)

Kötelező letét vagy „köteles harács”? – gondolatok a kötelesspéldány-szolgáltatás céljairól

DANCS Szabolcs

Az IFLA közlemény fordítása

Az elektronikus kiadványok kötelesspéldányainak szolgáltatásáról szóló eszmecsere¹, amely az utóbbi időben bontakozott ki a kiadói iparág és a könyvtári szféra szereplői között, arra hívta fel a figyelmünket, hogy olykor maguk az érdekelt könyvtárosok sem rendelkeznek világos elképzelésekkel a kötelesspéldány-rendeletek célkitűzéseit illetően.

Ezért tartottam fontosnak, hogy az IFLA 2011 decemberében napvilágot látott kötelesspéldány-szolgáltatásra vonatkozó közleményének fordítását mielőbb megismertessük a szakmai

nyilvánossággal. A dokumentumból kiemeltem néhány olyan megállapítást, amelyhez az értelmezés egyértelművé tétele érdekében kiegészítést fűztem.

A „megőrzés” mint kulcsfogalom

„A kötelesspéldányoknak fontos szerepe van a nemzeti írott örökség megőrzésében és elérésében.”²

„Az őrző intézménynek biztosítania kell továbbá a kötelesspéldányok megőrzését.”

A megőrzést az IFLA-állásfoglalás már az első mondatában megemlíti. A kiadók és könyvtárak